

‘Echte Filosofie’ van Th.C.W. Oudemans

Boekbespreking Th. C. W. Oudemans *Echte filosofie*. uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam 2007, ISBN: 9789035131224.

„Als ik me niet thuis voel in mijn wereld moet ik gaan netwerken of professionele hulp zoeken.” (uit: *Echte filosofie*)

Terwijl ik het nieuwe boek van Theodorus Oudemans voor de eerste keer doorbladerde, viel mij vrijwel meteen de uiterlijke gelijkheid op, die het heeft met de schrijfstijl van Wittgensteins filosofisch onderzoek. Korte, overzichtelijke stukken van gemiddeld een regel of zes, bolstaand van de harde *returns* en rijkelijk opgevuld met de nodige, want vaak zeer treffende en verhelderende statements. Het is een stijl die bij Wittgenstein gaandeweg zijn ontwikkeling tot methode wordt en die mij persoonlijk meer dan wat voor vorm ook aanspreekt. Eindelijk weer eens een boek dat niet is geschreven om gelezen te worden, maar een werk - om over en bij na te denken. Eindelijk weer eens een “Echte filosofie”!

De titel “Echte filosofie” is onnederlands, maar toch ook weer niet. Hetzelfde geldt in feite voor de tekst waarnaar dit woord verwijst. Hij steekt af tegen het doorgaans zeer bescheiden en maar al te graag onder het maaiveld vertoevende filosofisch discours, terwijl dit afsteken er juist ten dele de grond van uitmaakt. Daarenboven is hij juist tekenend voor de huidige tijd in meer algemene zin, waarin het er vooral om gaat de aandacht naar je toe te trekken. Men is hier nooit echt gediend geweest van aandachttrekkerij, maar uiteindelijk is ons handelen toch – en meer dan men zo zou vermoeden - vooral een reageren op wat onze aandacht het sterkst naar zich toetrekt. De redenen die Oudemans in de inleiding voor zijn titelkeuze aandraagt zijn echter meer van werkimmanente aard.

Het is altijd een vreugde om bij aanvang van een lektuur al te merken dat de auteur van het werk zijn taal in hoge mate meester is. Zo ook is het geval bij Oudemans. Dat er geen enkele typfout en slechts een foutieve verwijzing in het boek te vinden is, ligt dan ook niet zo zeer aan een goede externe redactie, maar dat is het gevolg van de door Oudemans beheerste vaardigheid, ja – van zijn *technie*, dat merk je direct. Daarbij komt dat hij de (doorgaans voor bescheidenheid gehouden) angst voor de grote woorden niet lijkt te kennen. En toch is zijn beheersing ervan voor hemzelf tegelijkertijd relatief: „Ze blijven op me toekomen”.

De insteek luidt: om nadenkend gestemd stil te kunnen staan - in of bij het huidige technologische tijdperk - dient de filosoof de taal waardoor hij omgeven is en waarin zijn identiteit is opgenomen te leren verstaan. *Resistance is futile* en werkt hooguit averechts. De ‘filosofologie’ (de academische filosofie die distantie noodzakelijk acht voor objectiviteit en daarmee slechts een afgevlakte geschiedenis van het filosofische denken maakt en verder in stand houdt) miskent volgens Oudemans de eigen tijd en daarmee de gesteldheid van de eigen identiteit. Volgens Oudemans zijn zulke *researchcentra* maar ondingen, geesteswetenschappelijke reservaten waar zombies nog eeuwen in voort kunnen mompelen. Stel uzelf de vraag.

Oudemans’ zelfpositionering in de inleiding is vaker dan eens retorisch van aard. Zijn afgeven op de filosofologen uit zich in zinnen als: „Je schrijft zonder blikken of blozen een algemeen aanvaardbaar stuk over Nietzsches afkeer van de kuddegeest.”. In zijn begrip voor Nietzsches

afkeer - in het licht van de moeilijk te doorgronden of zelfs onbereikbare status die de man geniet – plaatst Oudemans zichzelf, ten opzichte van de bedoelden, als Nietzsches *Kumpel* in het rijk van het onbereikbare.

De inleiding en het eerste hoofdstuk van het boek wekken naast interesse ook weerstand op. Wie denkt deze man wel dat hij is? („Ik ben een technodier.”). Je wilt het boek echter niet onwaardig zijn en daarom tem je voorlopig je filosofologische moraalridder. Oudemans eist simpelweg overgave van zijn lezers en in die zin werkt zo een aanvankelijke toonzetting ook juist *aanwakkerend*. Wie doorgaat zal met hem mee moeten willen. Het werk behelst dus wel degelijk meer dan enkel dit *contra*. Waar hij overgaat tot zijn ‘historische duiding’, daar verandert ook de toon.

De genoemde taal is die van de techniek: „De these van dit boek is dat mathematica en mechanica de niches van geschiedenis en cultuur omgeven en doordeseemen. Hun verzet ertegen is nostalgisch. Van daaruit kan datgene wat ze omvat niet op zijn eigen manier aan het woord komen.” Het is dan ook niet zo dat de filosofen middels de metafysica nader bij ‘het wezen der dingen’ gekomen zijn, nee: „De metafysische kloof tussen mens en wereld is gedicht door de technologie.” De filosofische aporieën zijn opgelost „als een klont suiker in water”. De zijnden als technologie hebben het metafysische wezen als het ware voorgoed buiten beschouwing getild. De filosofen stonden er bij en keken ernaar. Maar zagen zij het ook gebeuren?

Werkelijk herkenbaar wordt de ernst van de zaak die in het geding is op pagina 52: „Wanneer je met filosofie begint zie je een ding onmiddellijk: ooit was zij een gigantomachie, een strijd die hemel en aarde bewoog. Nu *speel* je of je ‘filosofische vragen’ hebt. De identiteit van de dingen en die van jezelf is onverschillig, of je filosofie ‘bedrijft’ of niet.” En zo lijkt het inderdaad te zijn gesteld.

In de inleiding staat: „De selectie van teksten is bepaald door de manier waarop de grote reductie tekenend is voor het filosofisch schrijven en daarbinnen blijkt geeft van onze eigen epoche.”. Met Heideggers woord nog altijd in gedachten laat Oudemans - beginnend bij Descartes’ *Discours de la Méthode* - het denken van Hobbes, Leibniz, Kant, Nietzsche, Carnap, Wittgenstein, Dawkins en Dennett aan bod komen. Zij tekenen, ja – zij zijn in de onderscheiden fasen van de Nieuwe Tijd de neerslag van de grote reductie in het filosofisch denken. Plato fungeert hierbij telkens op de achtergrond, ten eerste als verre bewaarder van de verloren *idea* en ten tweede als *Urheber* van mathematische revoluties.

In deel I van het boek staat de eerste, de mechanische reductie centraal. Deze voltrekt zich bij (of beter gezegd: *door*) Descartes, waar een versmelten plaatsheeft van wetenschap en wetenschappelijke methode. In de wetenschappelijke praktijk wordt voortaan alles wat anders is mechanisch gereduceerd tot het zelfde. Het paradigma van de mechanisering. Voor de tweede reductie, de pragmatische (deel II), ziet Oudemans de filosofie van Wittgenstein als belangrijkste ijkpunt in de ont-wikkeling van de grote reductie. „Wittgensteins panpragmatisme is de vernietiging van het filosofisch kennen als zodanig.” Tegen een dergelijke interpretatie kun je natuurlijk je bedenkingen hebben. Niet zozeer omdat je zou vinden dat men Wittgenstein geen onrecht aan mag doen, maar omdat Oudemans’ eenzijdige *Darstellung* van hem als pragmatist een wezenlijke en constitutieve rol speelt in de overkoepelende analyse van de grote reductie. Bij Wittgenstein is toch - eerder dan van een radicale pragmatische reductie – vooral sprake van een rigoureuus pragmatisch *umdeuten*. Want dat betekenis besloten ligt in context en gebruik is bovenal een realistisch beeld van taal. Er is ook een andere, bredere lezing van Wittgenstein mogelijk. Daarin is het pragmatische aspect veeleer een gevolgtrekking van zijn filosofische denkwegen, die hij

vervolgens *te werk stelt* en waarin hij zich tevens als metafysisch denker laat kennen. Een denker die daarbij ook oog heeft voor genoemde aporie, maar die deze op existentialistische wijze aangaat en daarin primair gericht is op 'de filosoof en zijn werk' - met een voorliefde voor *Stijl*, een obsessie voor taal en het *panta rhei* van het grammatische en met een bijna masochistische fascinatie voor grenzen & zwijgen. „Wo Andre weitergehn, dort bleib ich stehn.” Wittgensteins *pragma* lag hem vooral in de filosofie als „die Arbeit an Einem Selbst”, in de therapeutische houding ten aanzien van zijn natuurlijke (denk)neigingen en in het werken aan „der eignen Auffassung. Daran, wie man die Dinge sieht. (Und was man von ihnen verlangt.)”

Vanuit deze *zienswijze* wordt de volheid van Wittgensteins filosofie door Oudemans juist weggereduceerd tot louter pragmatisme, ja – tot *panpragmatisme*. De Echte filosofie als *grondige empirie* lijkt zichzelf hiermee ten dienste te stellen van de grote reductie, terwijl het de Echte filosofie er toch vooral om gaat, te „ervaren hoe het is, niet in dienst van enige praktijk.” Het denken te overschouwen schept hoe dan ook afstand, dat is nu eenmaal grammaticaal bepaald. Maar aan feiten hangen is niet hetzelfde als de beweging volgen.

Na deze pragmatische reductie verbreidt zich de beweging (de grote reductie) door het darwinisme van Richard Dawkins als *vermenigvuldiging*. Volgens Oudemans ontglipt deze vermenigvuldiging aan de grammatica van de metafysica, namelijk die van subject en eigenschappen. „Het veelvuldige vermenigvuldigt zichzelf. Er is geen onderliggend subjectum dat de eenheid van het ding vormt. Alleen binnen de vermenigvuldiging komt de eenheid ervan op. Maar die is veranderlijk en gebroken.” En Plato's *idea*, de eenheid die het veelvuldige verenigde, was reeds verdwenen. Filosofisch gezien is god nu niet enkel doodverklaard maar ook doodgedacht, want uit het denken gedacht. De reductie verbreid zich als een *universal acid* (Dennett) over natuur, mens en maatschappij.

In hoofdstuk 6.2 over de *Geest van de wraak*, net voor aanvang van het laatste deel (*De reductie afgerond*), schrijft Oudemans in klare taal over gelijkheid en identiteit: „De harmonie van de wederkerigheid tussen mens en natuur en tussen mens en mens is getekend door het voorkomen van het ongelijke. Dat is de over onze epoche heersende betekenis van identiteit.” Volgens Oudemans werkt deze - indirect wraakzuchtige – ‘wil tot wederkerigheid’ in alle opzichten verlamdend, want: „De geest van de wraak is immunisering voor ervaring, uit angst ervoor.”

Langs deze weg komen we uiteindelijk terug bij Oudemans' zelfpositionering, waarvan in het begin sprake was: „Je prijst een filosoof vanwege zijn denkkraft. Je accepteert die. Dacht je. Want als je iemand prijst, dan heb jij de criteria in handen op basis waarvan je je beoordeling geeft. Daardoor heb je jezelf en de geprezen filosoof in een vergelijkbare positie gebracht. Zo heb je jezelf op het niveau van de bewierookte denker gebracht. Het evenwicht van de intermenselijke gelijkheid is op wraakzuchtige wijze hersteld.” Wanneer ik dit deel op me in heb laten werken kijk ik vast en zeker uit naar het vervolg, dat aangekondigd staat als: *Het ontwijkende woord*.